norum vel actorum possessionis. Si non sit copia defensoris, apud præsidem : vel etiam, si hic longe absit ab eo loco quo traditio fit, apud episcopum.

Forma PP. secunda.

TIT. LI.

DE HOMINIBUS QUI EIDEM DOMINO SUBJECTA PRÆDIA POSSIDENT.

NOVELLA CONSTIT. CLXVIII.

Hæc est περὶ ὁμοδούλων, id est de prædiis hominibusve prædiorum ratione eidem domino servientibus. His solent accrescere invitis defecta desertave prædia ejusdem substantiæ, ut diximus *Novell.* 128 *et* 166, denique ἐπιβολή, onus est, ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνσων, et irrogatur rusticis prædiis tantum. Nam et hæc sola referuntur in censum, non annonæ civiles, non ædes. Et ideo in tit. Dig. *de censibus*, agrorum tantum censendorum mentio fit : ac quod est de servis, *l.* 4, § *in servis*, id de rusticis tantum accipio, qui pars agrorum sunt, ut dixi supra *Novell.* 7. Sed et quod dicitur de tributo capitis *l.* 3, id in agris tantum locum habet, non in urbibus aut metrocomiis, *l.* 1, *C. de cap. civ.*, *l.* 8, *C. de exact. trib.* Prædiis igitur urbanis aut annonis civilibus non irrogatur agrorum ἐπιβολή, quia nec sunt ὁμόκηνσα, nec satis est si sint ejusdem originis.

FINIS NOVELLARUM D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS.

JUSTINIANI IMP.

EDICTA.

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

EDICTUM I.

Piissimis in omni terra archiepiscopis et sanctissimis patriarchis.

Traditæ [1] nobis a Deo reipublicæ curam habentes, et in omni justitia vivere nostros subjectos studentes, subjectam legem conscripsimus : quam et tuæ sanctitati, et per eam omnibus qui tuæ provinciæ sunt, facere manifestam, bene habere putavimus. Tuæ igitur sit reverentiæ et cæterorum hoc custodire : et si quid transcendatur a judicibus, ad nos referre, et quæ sequuntur.

EDICTUM II.

NE PRÆSIDES IN FISCALIBUS CAUSIS FIDEM [1] PUBLICAM DENT.

Idem Imp. Joanni prætoriorum præfecto

PRÆFATIO.

Ex iis quæ a gloria tua sine scripto ad nos relata sunt, non exiguam publicorum tributorum illationi difficultatem provinciarum præsides dum quibuslibet fidem publicam dant, attulisse cognovimus. Eos enim qui tributa publica suscipiunt, inde sibi securitatem atque tutamentum prætendentes, quod aurum ipsis perfusum sit non transmittere, sibique maximam partem retinere, et cum aurum debeant, male sibi data fide publica abuti. — § 1. Missa igitur ad excellentiam tuam hac sacra pragmatica forma, statuimus, ut per edicta sua omnibus clarissimis provinciarum præsidibus interdicat, ne in fisci causis fidem publicam dent : in privatorum autem solum causis liceat ipsis, iis qui id desiderant fidem publicam dare, idque ad certum tempus : quod non continuo poterunt, ubi elapsum fuerit, denuo revocare. Sciant vero omnes quod ubi tales securitatis promissiones ab illis acceperint, nullam inde utilitatem sensuri sunt : sed facultas cuicunque cui hoc injunctum est, ut quæ ab illis debentur publica tributa perfundat, fuerit, ut illos comprehendat : ut quæ illis in provincia data fides publica fuerit, in nulla re ipsi utilis futura sit. Cæterum illi soli securitatem habeant, qui aut ad sacram nostram jussionem, aut ad excellentiæ tuæ mandata securitatis promissiones bstulerint.

CAP. I.

Posteaquam etiam a gloria tua edocti sumus, quomodo nonnulli in diversis provinciis inquisitione [2] in eos qui se hæreticorum erroribus dedidissent facta, cum multos subditos hanc ob causam comprehendissent, sportularum ratione magnam vim auri ab ipsis ceperint : sancimus, ut qui id ausi sunt, et comprehendantur, et ad clarissimos provinciarum præsides adducantur, post probationes, quod ceperint, in triplum refusuri : ut simplum iis qui damno affecti sunt, reddatur, duplum vero in fiscum inferatur. — § 1. Porro qui in vicariana cohorte, quæ spectabili Asianæ jurisdictionis vicario apparet, locum et ordinem obtinent, suo bonorumque suorum periculo publicorum tributorum illationi incumbant : cum quidem qui in provinciali cohorte numerantur (quomodo et id ad nostram pietatem excellentia tua retulit) deficiant, numerusque ipsorum in paucos admodum coarctetur, ac a longo jam tempore clarissimi provinciæ Phrygum Pacatianorum [3] gentis præsidis magistratum etiam vicarius assumpserit. Qui ergo in vicarianam cohortem referuntur, facultatem habeant, ut ex vicarii, qui nunc est, et pro tempore futurus est, jussu publicas contributiones exigant, illasque fisco inferendas curent. — § 2. Constituimus etiam, ut qui in quacunque provincia provinciales tributorum susceptores sunt, in apochis quas faciunt, quod ipsis perfusum aurum est, distincte describant : distincte etiam ponant, quantum occasione eorum, quæ excellentiæ tuæ mensæ, quæque sacris nostris largitionibus competunt, transfusum sibi sit, ut persolutam quantitatem per hujusmodi acceptilationes evidenter explicent et manifestent : denique ne qui facultatem habeant, ut quæ ex aliis titulis acceperint, in alios transponant et accepta ferant. — § 3. Quæ igitur nobis placuerunt, et per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea excellentia tua ad effectum deduci præcipito.

EDICTUM III.

DE ARMENIORUM SUCCESSIONE [1].

PRÆFATIO.

Armenios pristina injustitia liberatos, tum ad nostros per omnia leges deducere, tum decora æquabilitate donare volumus.

CAP. I.

Et quoniam barbaricam quandam insolentemque et quæ neque Romanos, neque nostræ reipublicæ justitiam deceat, apud ipsos esse legem nuper didicimus (ut *nempe masculi in parentum hereditatem succedant, fœminæ vero non*) emissa præsenti ad magnificentiam tuam sacra lege decernimus, ut successiones æquales sint : et quæ de viris mulieribusque Romanorum legibus constituta sunt, hæc etiam in Armenia obtineant. Sane idcirco illuc nostras etiam leges transmisimus, ut in eas oculos convertentes ad præscriptum illarum rempublicam gubernarent. — § 1. Quoniam vero quæ præcesserunt, ea omnia commovere absurdissimum esset, statuimus, ut hæc lex inde ab initio pii nostri imperii, vim et vigorem habeat : ut ab eo tempore hucusque defunctorum successiones hunc ad modum fiant, præterquam si qui jam transegerint, aliove modo se invicem liberarint. Si enim tale quippiam factum sit, id in suo robore permaneat, nulloque modo commoveatur, jubemus. — § 2. Porro *mulieres* a prædicto tempore eorum etiam prædiorum quæ genearchica [2] vocantur, participes esse volumus. Si vero inveniri nonnullos contingat, qui filias quanquam non vocarentur ab intestato ad successionem, heredes tamen scripserint, illæ similiter, quique ex illis nati fuerint, in res genearchicas successionis participes sint.

EPILOGUS.

Quæ igitur nobis placuerunt, et per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua et custodire et fini tradere studeat : ut leges nostræ per omnia obtineant, authoritatemque habeant. Ac præsens quidem lex ab initio imperii nostri (ut jam diximus) incipiat, et simul in omne tempus extensa, in posterum omnibus modis in republica vim habeat, atque ab omnibus observetur. — Dat. 10 kal. August. BELIS. V. C. CONS.

EDICT. I. — 1. N. 8, post c. 14.
EDICT. II. — 1. Edict. 13, c. 11, § 3 ; N. 17, c. 6. — 2. d. N. 17, c. 11 ; N. 105, c. 2. — 3. N. 8, c. 2.
EDICT. III. — 1. N. 21. — 2. N. 21, c. 2, in fin.

EDICTUM IV.

DE MAGISTRATU PHOENICIÆ LIBANICÆ.

Idem Imp. Joh. gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto' iterum exconsuli et patricio.

PRÆFATIO.

Magistratus creari oportere gratuito jam lex nostra[1] præcipit, quam sane et authoritatem per omnia obtinere volumus.

CAP. I.

Posteaquam vero omnia ad subditorum benevolentiam *demerendam*, locorumque custodiam et munitionem undique indagantes, magistratus partim conjunximus, partim divisimus, alios in aliam atque aliam formam transmutavimus, nonnullos vero sublimiores fecimus, nominibusque majoribus quam quæ tunc essent, decoravimus, prætores[2], proconsules[3], moderatores[4], et comites[5] præter pristinam consuetudinem in rempublicam introducentes, omniaque ad ipsius utilitatem facientes : oportere etiam putamus, ut magistratum Phœniciæ ad Libanum ex ducalibus in spectabilem transferamus, et moderatoris formam illi demus, tum etiam annonas ad decem auri libras assignemus : ipse vero istius proventus occasione fisco nihil præbere debeat. Interim apud Phœnices scrinii tractator, pro nuper attributo illi munere, quod et beneficium nuncupatur, ex canone ejusdem provinciæ clarissimo pro tempore spectabilium tribunorum notariorum primicerio denas auri libras in singulos annos dabit, quibus ille solis contentus esse debebit. Moderator porro a muneribus[6] omnia pura conservet, et quatenus ipsi sacra nostra constitutio permittit, militum ministerio utatur.

CAP. II.

Verumtamen eximium illi fortissimorum Tertiodelmatorum numerum, ut in Phœnicum regione est, assignamus, qui præcepta ipsius exaudiant, qui ipsum insequantur : qui denique jussis ipsius, quæ aut de vectigalium exactionibus aut de reipublicæ statu, aut de civitatum incolumitate procedent, pareant. Qua de re cum instrumenta etiam confici jusserimus, statuimus ut excellentia tua hæc omnia cognoscens, hujus magistratus præfecto decem libras auri in annonas assignatas, ex provinciæ tributis persolvendas constituat. Interim quæ constituta sunt, ut quotannis a publicarum rationum procuratore spectabili clarissimo tribunorum notariorum primicerio darentur, imminuenda non sunt : neque vero præterea quicquam illi est addendum. — § 1. In primis autem *moderatori* studio sit, ut fisco faveat[7] : dehinc, ut disciplina et conveniens ordo in civitatibus conservetur : tertio, ut justitiam inter plebeios exerceat. Quæ vero (ut dictum est) scripta sunt a nobis de moderatorum reliquorumque magistratuum statu in sacra nostra constitutione, ea omnia et in illo locum habeant. — § 2. Sane si dictus devotorum Tertiodelmatorum numerus nostro jussu in alia transferatur loca, alterum illi *in ejus locum* surrogatum et subjiciendum curabimus : ut ne quid ex solenni plenoque auxilio omnino illi desit. In his porro jam dictis rebus spectabilis dux nihil communionis habebit. Volumus enim, quicquam illi commercii esse aut cum militibus spectabili moderatori certo assignatis, aut cum plebeiorum quoquam, aut cum illorum controversiis quas inter se habuerint : aut si cui plebeiorum, in quos illi nullum jus concessimus, dica impingatur : propterea quod inter rei militaris curam et civilem administrationem permultum intersit, ac discerni hæc oporteat, quemadmodum patres reipublicæ id nobis ordinarunt, et constituerunt. Ac sciant spectabiles duces, quod si rebus civilibus se ingerere[8] audeant, militarem magistratum non retinebunt, et huic magistratui subjiciendi erunt. In nulla namque re inferiorem hunc magistratum ducis magistratu esse volumus. Volumus insuper ut (quomodo dictum est[9]) quam vehementissime publicarum contributionum exactioni incumbat, plebisque incolumitati invigilet, et ne spectabilibus ducibus, neque clarissimis tribunis, neque cuiquam potentium domuum, imo ne sacro quidem nostro patrimonio, aut sacris nostris privatis, aut sacræ nostræ domui, qualecunque tributariis nostris damnum inferre permittat : ut ne etiam demisso animo neque pavidus sit, sed virilem in modum subditis præsit, omniaque faciat quibus alii moderatores ex præscripto obstricti sunt. Atque ita *quidem* rerum summa ab ipso administretur.

CAP. III.

Illud sane etiam fieri et obtinere volumus, ut spectabiles duces inde annonas auferant, unde spectabilis provinciæ moderator eas auferendas constituerit : propterea quod manifestum sit eos non tam socordiler ad res animum adversus esse, ut quæ sibi competant, petere non possint. Sciant vero, quod si præter hæc quidpiam fecerint, viginti librarum auri multam persolvent.

EPILOGUS.

Quæ igitur nobis placuerunt, et per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua effectui et fini tradere studeto.

Edict. IV. — 1. N. 8. — 2. N. 15, N. 24, N. 25, N. 26, N. 29, N. 104. — 3. N. 30, N. 103. — 4. N. 28, N. 102. — 5. N. 27. — 6. *Vide tamen* L. 18, D. de offic. præsid.; L. 6, § 5, D. de offic. procons. — 7. N. 8, c. 8; N. 161, c. 2; *vide tamen* L. 10, D. de jure fisci. — 8. L. 1, C. de offic. magistr. milit.; L. 1, C. de offic. milit. judic. — 9. § 1, supr. hic.

EDICTUM V.

DE TEMPORE[1] ACTIONUM QUÆ SACRIS LOCIS COMPETUNT.

PRÆFATIO.

Quod[2] medicamenta morbis, hoc jus præstat controversiis, et cætera.

EDICTUM VI.

EDICTUM PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI JUSTINIANI[1].

PRÆFATIO.

Cognovimus, quomodo post castigationem domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes et ludos literarios exercent; diversi etiam generis artifices et agricolæ, insuper et nautæ, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dediderint, et duplicia triplicia que pretia ac mercedes præter veterem consuetudinem requirant.

CAP. I.

Visum igitur est per sacrum edictum omnibus interdicere detestandam istiusmodi avaritiam, et ne quis in posterum cujuscunque disciplinæ aut artis magister qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunque demum agriculturæ agricola, quam vetus consuetudo ferat[2] plus pretii mercedisve nomine exigat. Jubemus vero etiam, ut ædificiorum, et colendæ terræ, aliorumque operum mensores nihil amplius operariis imputent, et illis antiquam consuetudinem conservent. Hæc autem observare jubemus, et eos qui qualiacunque opera demandant, et eos qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis amplius quam more constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero qui quicquam amplius quam pro veteri consuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiscum inferre cogentur, si supra id quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit. Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus et ab excellentia tua, et a gloriosissimo felicis hujus urbis præfecto. Volumus enim per vos ab hujus nostri edicti transgressoribus constitutam mulctam exigi pœnisque illos subdi : ita ut quæ nobis parent cohortibus, quinque librarum auri mulcta incubitura sit, si quid ex iis quæ a nobis constituta sunt, neglectum fuerit. — Dat. 2 kalend. apr. *Constantinop.*, DN. Just. P. P. Aug. post Belis. V. C. Consul.

EDICTUM VII.

FORMA PRAGMATICA DE ARGENTARIORUM CONTRACTIBUS[1].

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni ævo adorabilis, Augustus.

PRÆFATIO.

Quemadmodum virtutis vis in rebus adversis semper elucet, ita etiam imperatoria cura et gubernatio in subditorum controversiis manifesta sit. Et optandum quidem nobis est, ne quid unquam reipublicæ nostræ adversi eveniat : verum si aut rerum humanarum mutabilitas, aut commota ad id divina voluntas mortalibus mala immittat, desuper benigne inducta castigatio imperatoriæ curæ benignitatique occasio sit. Quod sane hoc tempore *ita evidenter* accidit, ut opus expositione non sit. Cum enim mortis aculeus et periculum omnia loca pervagata sint, quod quisque sensit, nemini audire necesse est. Quando itaque multa ex improviso in-

Edict. V. — 1. N. 111. — 2. d. N. 111.
Edict. VI. — 1. N. 122. — 2. d. N. 122 c. 1.
Edict. VII. — 1. Edict. 9, N. 136.

ciderunt, quæ non temere tempus aliud induxisset, qui in corpore ac collegio argentariorum recensentur, nos accesserunt, dicentes heredes nonnullos ac successores quorundam, qui scriptura non interveniente ab argentariis aurum, aut argentum etiam, aut alias species accepissent, ad perfidiam improbitatemque spectare : quod videlicet neque qui ceperunt, superessent, neque ipsi heredes sive successores, cum contractus conscripti non sint, convinci possint.

CAP. I.

Huic igitur rei mederi conantes, statuimus, ut qui ad hunc modum judicium subeunt, oculis in conscientiam defixis, expresse ac plene quæ illis, in quorum bona et jus successerunt, ab argentariis data sint, confiteantur : ut etiam *qui adhuc* superstites *sunt*, ejus collegii quod ipsis actionem intendit, argentariis idipsum faciant. Idem etiam a servis, qui ab iisdem judicibus examinantur, fieri jubemus. Sciat vero utraque pars, si ministrorum testimonio, aut quæ cum jurejurando fiat, diariorum productione, aut alia etiam aliqua sufficienti probatione res convincetur, quod qui improbe egerint, quæ fraudulenter et per improbitatem negaverint, in duplum dependent, sive rei veritatem occultaverint, sive illam cognoscere neglexerint.

CAP. II.

Alterum ad nos ab ejusdem corporis argentariis relatum caput est, ut ne teneantur quæ ab illis cum quibus contraxerunt, confessiones, tabulæ, aut ratiocinia ipsorum manu conscripta, sibi exhibita sunt, posteaque in dubium devocantur, ista ipsi per publicorum instrumentorum collationem probare : propterea quod ipsorum collegium multis, et præcipue nobilibus credat, qui contractus suos publicari[2], aut statum[3] rerum suarum manifestum fieri non sustinent, maluntque (ut consentaneum est) divites quam obærati aliis videri : sed ut propria manu (ut dictum est) in se conceptæ literæ eandem cum publicis instrumentis vim obtineant. — § 1. Et in hoc mediam[4] quandam nos viam ingressi, qua et argentarios adversus eos qui de talibus capitulis litem movebunt, et rursus hos adversus illos uti volumus, statuimus, ut si istiusmodi illorum qui contraxerunt propria manu scriptas literas argentarii proferant, quas aut ipse cujus esse dicuntur, aut ipsius heredes successoresve non possunt cum jurejurando abnegare, tanquam *procul dubio* ab illo cujus præ se nomen ferunt, scriptæ sint, numeratam pecuniam[5] non esse opponi nequeat. Insuper vero si argentarius ex[6] publico instrumento propriæ manus scripturam confirmare possit, aut ipse quidem id negligat, adversarius vero ex alterius publici scripti comparatione scripturam illam ut falsam redarguere nequeat : tunc ex instrumentis, quæ illorum manu *de quibus agitur*, conscripta esse certo constat, et testium subscriptione stabilita sunt, ad ea *eorundem* scripta quæ ab argentariis, aut adversus eos ab iis quæ contraxerunt, proferuntur, comparatio fiat, firmaque sint, nec minorem quam publica instrumenta vim et authoritatem habeant, non ex firmitate et vigore qui illis insit, sed ex sola forma. Nihil etiam præjudicii in hoc supplicibus sit, quod in scripto ab iis qui contraxerunt ipsis dato, hypothecæ, aut heredum successorumve nomina non insint.

CAP. III.

Ejusdem porro corporis argentarii similiter etiam qui cum illis contrahunt, dummodo similes adversus illos actiones moveant, facultatem habebunt ut si qui defuncti propter inopiam heredes non habuerint, debitores vero reliquerint, aut res aliquæ quæ ad ipsos pertineant, apud aliquos depositæ oppignoratæve inveniantur : adversus illos competentes actiones moveant, et ex illis satisfactionem sibi parent. Idem etiam ipsis in bonis illorum qui cum ipsis contraxerunt, et debent, dum illi adhuc vivunt, servabitur, ut ipsis, sive actores, sive rei sint, si velint, tametsi in instrumentis hypothecæ nulla mentio insit, hypothecarias tamen actiones movere liceat : quasi eæ naturaliter argentariorum, eorumque qui cum ipsis contrahunt, contractus comitentur. Habebunt vero id etiam, ut tempore posterioribus creditoribus præferantur. Non æquum enim est, a nostrorumque temporum justitia alienum, eos qui bene de aliis merentur, rebus suis privari : qui vero debent, superbire de alieno.

CAP. IV.

Illud sane etiam in illorum subsidium adjicimus. Quoniam enim quæ ab ipsis ineuntur contractibus, vehementer novella nostra[7] lex repugnat, quæ jubet ne creditores adversus eos qui aliquid a debitoribus emerint, prius judicio agant quam principales debitores per cessionem bonorum non solvendo esse constet, (id quod admodum illis grave et molestum fuit, propterea quod qui emunt, velut ex consuetudine quadam et *ob evictionem*[8] fidejussores quærant, et aliam sibi omnem securitatem parent : ipsis vero id neque consuetudo, neque in conficiendis contractibus celeritas permittat) per præsentem sacram pragmaticam formam, eam speciali munificentia ipsis elargimur, quæque alteri personæ, collegio, corpori, aut officio nullo modo competat, statuimus, ut et ipsi et qui cum ipsis contrahunt, quando adversus ipsos actiones instituunt, in inquirendis persequendisque rebus, in quibus ipsis tempus prærogativam præbet, tali privilegio[9] utantur, quale ante legis nostræ lationem habuerunt : ut probatione debitores bonis cessisse non gravati, siquidem satisfactionem a principalibus consequi nequeant, adversus res ab illis abalienatas, et ex speciali generalive hypotheca ipsis obnoxias, in quibus (ut dictum est) antiquius quam alii creditores jus habent, actionem movere possint. Existimamus enim, quæ prædicto argentariorum corpori, et qui cum ipsis contrahunt, conceduntur, in communem[10] se beneficentiam extendere : ideo quod illi non paucis quibuspiam, sed omnibus ferme quæ in universa republica fiunt contractibus ministerium præstent.

CAP. V.

Hoc quoque illis ad petitionem ipsorum concedere visum est : ut quando dicam aliquibus impingunt, et ad promissionem decimæ[11] partis adiguntur, ne ab illis fidejussiones exigantur, sed sufficiat ipsorum hac de re factum promissum : quippe qui digni sint quibus per se credatur, cum ipsorum fides et pro aliis sufficere existimetur. Illud manifestum sit, quod si legi succubuerint, nihil illis proderit fidejussorem non dedisse : sed nihilominus decimæ partis pœnam depensuri sunt, quemadmodum et qui illos in jus vocant, ipsis. Insuper et qui ab illis in jus vocantur, similibus pœnis subjicientur. Hoc unum discrimen in hoc capite fuerit, quod (quemadmodum jamjam dictum est) qui e collegio argentariorum actiones instituunt, fidejussorum datio in decima parte per speciale nostrum beneficium his condonata et remissa sit.

CAP. VI.

Quoniam vero quod supplices ad diversa tribunalia protrahuntur (idcirco quod eorum qui cum ipsis contrahunt infinitus numerus sit, et ut contingit, pauci probi sint et grati) non solum ipsis damnum, verumetiam communibus rebus impedimentum inferri compertum est : etiam in hac parte priorem nostram circa illos providentiam imitamur, ac jubemus ut speciales illis judices sint, sive in jus vocent, sive vocentur, et prudentia tua, et Petrus gloriosissimus sacrarum nostrarum largitionum comes, consularis, et patricius, ut apud utrumcumque horum movendæ inter ipsos et alios qualescunque controversiæ, aut etiam apud judices ante hac a nobis illis datos ac deinde defunctos jam motæ examinentur, atque brevi finem, qui nostris legibus conveniat, capiant, et supplices prætoriorum vexatione liberati, officio et rebus suis vacent : tantoque candidius et libentius subditorum contractibus operam navent quanto minore improbitate et ingratitudine tentantur, aut qui improbi esse conantur, iniqua illis damna inferre non sinuntur.

CAP. VII.

Porro postquam et aliam nobis dolosorum hominum fraudem exposuerunt, denuntiantes quomodo quidam a dicti collegii argentariis pecunias mutuati aut mutuantes emerint aut emant possessiones immobiles suarum uxorum aliorumve quorumpiam familiarium nomine, quo videlicet generalem illam acquisitorum acquirendorumque bonorum oppignerationem circumscribant : nonnulli etiam quæ sibi debentur, a debitoribus aut in pecuniis, aut omnino in immobilibus rebus recepturi, non in suam personam, sed (quemadmodum dictum est) aut uxorum, aut cognatorum istiusmodi solutionem, cessionem, aut venditionem faciendam curent, quo per istiusmodi rationem inopiam prætendere possint : ipsi vero qui ex dicto argentariorum corpore de illis benemeriti essent, hos quibuscum contractum iniisse non videantur, in jus vocare nequeant : in hoc quoque capite parem munificentiam argentariis, et qui adversus ipsos similes controversias movent, exhibentes jubemus, ut[12] si debitorum quempiam dolo fecisse quominus res suas possideat, aut jus suum clam in alium transtulisse demonstretur, liceat actoribus in rem, aliave legitima actione id factum esse ostendere, adversusque dictas res, quasi debitoris sint, procedere, et undique technis pulsis, indemnitati suæ et in debito et in hoc factis expensis consulere. Eam autem prudentiæ tuæ memoratique gloriosissimi viri diligentiam esse scimus, ut jam motas, nondum autem finitas, aut in posterum etiam movendas controversias ita dijudicaturi sitis, ut neque supplices ex debitorum improbitate aut fallacia injustum dispendium subeant : neque innoxii ex iniquis obliquisque commentis importunas eversiones sustineant. Ita vero etiam, ut quæ nuper ipsis petentibus præbita sunt, rata et inconcussa maneant, et quæ per præsen-

2. L. 5, § 4, D. de auctor. et consensu tutor.; L. pen. C. de contrah. et committ. stipul. — 3. L. 2, C. de aliment. pupillo præstand. — 4. L. 3, D. si pars hereditat., § 25, vers. et post multa, Inst. de rer. divis. — 5. *Adde* N. 136 c. 6. — 6. N. 49, c. 2; N. 73. — 7. N. 4. — 8. L. 4, pr.; L. 37, pr. D. de evictionib. — 9. N. 136, c. 2. — 10. L. 10, § 1, D. de edendo; d. N. 136, in pr. — 11. § 1, vers hæc autem, Inst. de pœna temere litigant.; N. 112, c. 2, in pr. — 12. N. 136, c. 3.